

Vuk'uzenzele

Produced by: Government Communication & Information System (GCIS)

English/Xitsonga

August 2021 Edition 2

Candice Cowen keeps others going

Page 5

Neeri Stroebel breaks the cycle of poverty

Page 9

Relief package supports the needy

Government is expanding the number of people who are eligible for this grant by allowing unemployed caregivers, who currently receive a Child Support Grant, to apply.

Finance Minister Tito Mboweni recently said the grant will go a long way in helping people.

"This will cost about R27 billion which we have to find in the system. Looking after our own is not just a cost, but it is an investment that we should see going forward," he added.

President Ramaphosa said the Department of Social Development is also providing food relief.

"Government is contributing R400 million to the Humanitarian Crisis Relief Fund, established by the Solidarity Fund, to assist with the immediate needs of affected communities," he added.

Government is implementing a range of measures to provide relief to the poor and support the recovery of the economy.

Beneficiaries of these measures include people affected by the Coronavirus Disease (COVID-19) lock-

down restrictions and the unrest experienced in some parts of KwaZulu-Natal and Gauteng recently.

"We are taking decisive action now to secure the livelihoods of millions of people who have been threatened by both the pandemic and the unrest.

"We are announcing a range of measures to support the recovery of the economy and provide relief to the poor and those who are vulnerable as a result of the measures that we had to impose to deal with COVID-19," said President Cyril Ramaphosa.

Social Relief of Distress Grant

The President announced that government is reinstating the Social Relief of Distress Grant, to provide a monthly payment of R350 until the end of March 2022, to assist those who are unable to support themselves.

Cont. page 2

To read Vuk'uzenzele download the GOVAPP on:

Search for SA Government on Google playstore or appstore

CONTACT US

Vuk'uzenzele

@VukuzenzeleNews

Website: www.gcis.gov.za

Email: vukuzenzele@gcis.gov.za

www.vukuzenzele.gov.za

Tel: (+27) 12 473 0353

Tshedimosetso House:

1035 cnr Frances Baard and Festival streets, Hatfield, Pretoria, 0083

FREE COPY NOT FOR SALE

Miganga leyi katsaka mani na mani yi na nkoka eku humeleleni ka Afrika-Dzonga

Loko madzolongana naku onheteriwa leswi hlaseleke tindhawu tin'wana ta KwaZulu Natal na Gauteng swi vangile ku onhaka lokukulu ka tinhundzu na tindlela to tihanyisa, ya tlhele ya khumba swinene ntwanano wa miganga ya hina.

Leswi swi vonakile eka swendlo swa mikitsikitsi leyi nga endleka ePhoenix na tindhawu ta le kusuhi na kona ta le eThekwini.

Hi mikarhi yin'wana ya nkatshamiseko wo tika eka xidemokirasi xa hina, hambikuri xiyimo lexi ehleketelelisaka no pfumala ntsembho, vanhu lava tshameke swin'we hi vuxaka byo rhula va tshwukiselana mahlo.

Ku na swo tala leswi hi faneleke ku swi kumisisa mayelana na swendlo leswi humeleke. Ku tlakuka ka xihatla ka mahungu yo pfumala ntiyiso, swifaniso swa mavunwa, na mahungu yo hoxeka swi endlile leswaku swi tika ku hambanyisa swilo swa ntiyiso eka swa mavarivari.

Kambe ha swi tiva ku suka eka swiviko swa ximfumo na ku hlamusela ka vanhu lava swi nga va humelela leswaku vanhu a va aviwa ku ya hi nhlonghe eku siveni ka magondzo ko ka ku nga ri enawini, van'wana vanhu va humesiwile emimovheni va biwa, loko van'wana va

susiwile ndzhuti no yisiwa ehansi. Vanhu vo hlayanyana va dlayiwile.

Swo tala swa leswi nga humelela i mbuyelo wa swiyimo leswi nga papalatekiki loko vanhu va teka nawu va wu veka emavokweni ya vona. Ku teka nawu vanhu va wu veka emavokweni a swi pfumeleriwi laha tikweni. I vugevenga naswona swi na nghozi.

Sweswi ntshamiseko wu nga tlhelela vutshan'wini etindhawani leti khumbekeke, swiyenge swa hina swo hlalaya nawu swi le ku lavisiseni ka migingiriko hinkwayo ya vugevenga.

Ntlawa wa mafokisi wu hlawuriwile leswaku wu tirhana na ku dlwa ka vanhu naswona wu tirhisana na miganga yale kusuhi. Ku na lava nga khomiwa naswona lava va nga ni vutihlamuleri va ta langutana na nawu hi ku hetiseka.

Switoritori swo tala mayelana na swendlo swa le Phoenix swi taleriwile ngopfu hi ku ringeta ku lwisa rixaka ro karhi na rin'wana. Leswi swi hlohloteriwile hi vanhu lava nga tivekiki eka swihangalasa mahungu swa le ka inthanete nale ka mitlawa ya marungula laha a ku andlariwa swikoxo swa nyimpi no lava ku tlheriseta.

Ku na ku ringeta ku endla swilo leswi swi languteka tanihi xikombeto xa ku onhaka ka vuxaka ku ya hi nghohe exikarhi ka miganga

ya MaAfrika na MaIndiya.

Tanihleswi a ku ri na vanhu lava a va ringeta ku tirhisa ku va vanhu va nga sirhelelekanga ku vanga mpfilumpfilu, ku na lava ava lava ku endla migingiriko ya vugevega yi languteka yi ri yo ya hi nghohe ku fikelela swikongomelo swa vona vini.

Va nge humeleli. Afrika-Dzonga yi na matimu yo tiya lama ya nga pfumeriki xihlawulambala na ntwanano wa ntlawa wa vatirhi. Miganga ya MaAfrika na MaIndiya a yi twanana na loko ku ri karhi ku hlupekiwa ku lwisaniwa na xihlawuhlawu, naswona miganga yin'wana, yi ya mahlweni yi tiyimisela eka rixaka leri nga na ku twanana no va na xidemokirasi.

Ku hlamula eka ku chava na ku pfumala ntshembo, vanhu va le Phoenix na tindhawu ta le kusuhi ta Bhambayi, Zwelitsha na Amaoti vale ku lunghiseni ka leswi onhakeke.

Hi ku pfuniwa hi foramu yo tisa kurhula leyi tumboxiweke hi Maphorisa ya Afrika-Dzonga hi ku tirhisana na varhangeri va miganga, miganga yi hlenganile ku ta seketela lava khumbiweke hi nkatshamiseko no kuma tindlela to burisana.

Lexi a hi xiphemu xi ri xoxe xa tiko lexi hlenganene ku mitlhontho yo tano.

Matshalatshala ya hina yo aka miganga leyi hlenganene yi pfilunganyiwile hi

ndzhaka ya makunguhatelo ya xihlawuhlawu no pfumaleka ka ndzingano leswi yaka emahlweni.

Madorobakulu ya hina, swidorobani na tindhawu tale makaya ta ha aviwile ku ya hi tixaka na mitlawa. Leswi swi nyamisa ntirhisano na ku twisisa, na ku hlulekisa ntirho lowu hi wu sunguleke wo aka miganga leyi nga avanangiki ku ya hi tinxaka.

Ku lulamisa ku avana ka matshamelo loko ku nga kona swi fanele ku va xiave xa ntirho wa hina wo aka ikhonomi leyi katsaka vanhu hinkwavo na ku antswisa xiyimo xa mahanyelo ya MaAfrika-Dzonga hinkwavo.

Hikokwalaho hi tirhanaka na ku aka malokixi yo koka rinoko na ikhonomi ya le matiko xikaya, no kongomisa ngopfu eka ku kurisa mabindzu lamatsongo. Hikokwalaho hi endlaka vuvekisi eka switirhisiwa etindhawini leti na ku tirhela ku antswisa ku nyikiwa ka vukorhokeri.

Hi nkarhi wu ri wun'we, hi fanele ku lwisana na xihlawulambala emigangeni ya hina. Hi fanele ku va na mbhurisano wa ntiyiso ku nga ri hi matikhomelo lawa hi kombanaka wona ntsena, kambe na swiyimo leswi nga erivaleni leswi swi hi avanyisaka.

Ntsena loko ku aviwa ka rifumo na swivandlanene eAfrika-Dzonga swa ha ya hi rixaka na rimbewu, hi nge

swi koti ku aka rixaka leri nga na ntwanano wa ntiyiso.

Swendlo swa le Phoenix i switsundzuxo swo vava leswi kombisaka leswaku ka hari na ntirho lowu faneleke ku endlwa ku aka miganga leyi katsaka vanhu hinkwavo leyi nga kota ku herisa mindzelekako ya karhi lowu nga hundza hi ku hetiseka.

Swendlo leswi swi tlhela swi komba hilaha vanhu van'wana va nga tiyimisela hakona ku hi ava, na hilaha hi faneleke ku endla hinkwaswo leswi kotekaka ku va sivela.

I vutihlamuleri bya hina hinkwerhu ku seketela miganga leyi ya le eThekwini na kun'wana laha va nga eka rendzo ra ndzivalalano na ku hola.

Xidemokirasi xa hina xi akiwile hi vatisakurhula na valamuri. Vaaki va ntshuxeko wa hina i MaAfrika, MaIndiya, Makhaladi na Valungu vaxinuna na vaxisati va vurhena lava nga hlawula ndlela ya ndzivalalano ku nga ri ku tlheriseta, na ku rhula ku nga ri nyimpi.

Loko ha ha lavana na ku fikelela ku hola ku suka eka ku vaviseka ka rixaka, a hi yimeni hi va xilo xin'we. A hi hluleni ku hambana ka hina hi ku lava leswi nga kahle eka hinkwerhu ka hina.

A hi tirheni swin'we hi endla vumundzuku bya kahle laha un'wana na un'wana a kumaka avelo wo ringana. **U**

Pfuna vadyondzi ku lawula COVID-19

VATSWARI NA VADYONDZISI va nga pfuna vadyondzi ku lawula nchavo na ntshikelelo leswi va hlenganaka na swona hikwalaho ka Ntungu wa Vuvabyi bya Xitsongwatsongwana xa Khorona.

More Matshediso

Vadyondzi va langutanile na mitlhonthlo yotala hikwalaho ka xivangelo xa Vuvabyi bya Xitsongwatsongwana xa Khorona (COVID-19) na swipimelo swo pfala mingiriko.

Ku vile na ku cinca loku yaka emahlweni eka madyondzelo eswikolweni swa Afrika-Dzonga, leswi nga siyaka vadyondzi va twa va nga tshamisekanga no chava.

Vadyondzi a va fanele ku lawula maendlelo yantshwa yo dyondza hi ku tirhisa inthanete kumbe ku hlwerisiwa ku dyondza, ku tshama voxe, ku lahlekeriwa, ku vava na ku chuwaha, leswi hinkwaswo swi nga vangaka ku tlakuka ka nchavo na ntshikelelo.

Mutivi wa swa miehleketo, Boitumelo Tlhapanane, loyi a tirhaka eka Yuniti ya Dyondzo yo Angarhela eka Ndzawulo ya Dyondzo ya le Free State uri ku titwa u nga tshamisekanga kumbe u ri na ntshikelelo hi nkarhi lowu wo tika swa twisiseka.

“Kwalomu ka lembe na hafu sweswi, vadyondzi a va fanele ku cinca vava eka madyondzelo yantshwa, laha ku nga na ku hlenganana kuntsongo na nkarhi wuntsongo wo dyondzisa.

“Votala a va fanele ku tidyondzisa hi voxe, va ri karhi va hanya va nga tivi vumundzuku bya vona na ku khumbiwa ka ntshembo

na milorho, mindyangu na vutomi byo hanyisana na vanhu van'wana hi COVID-19.” ku vula Tlhapanane.

U nga lawula njhani

U hlamuserile leswaku nchavo i ku chava xilo kumbe ku vilela hi xilo lexi mbuyelo wa xona wu nga tivekiki. Ku pfuna vadyondzi ku lawula, u nyikile switsundzuxo leswi landzelaka:

- Twisisa leswaku swi tolovekile ku titwa u nga tshamisekanga kumbe ku va na nchavo. Leswi a swi vuli leswaku a wu tiyangi. Swi kahle ku va u nga vi kahle.
- Leswi u swi endlaka hi ku chava ka wena hi swona swa nkoka. Xana u le ku landzeleleni ka milawu hinkwayo ya COVID-19 leyi vekike ku sirhelela wena na van'wana? Hi xihi xin'wana u nga xi endlaka ku tiyisisa vuhlayiseki bya wena na van'wana?
- Xana u na mahungu yo tshembeka mayelana na COVID-19 loko wena kumbe munhu loyi u n'wi rhandzaka a tuleriwa hi vuvabyi?
- Xana u na nseketelo wa vadyondzisi, ndyangu na vanghana wo ku pfuna loko u twa u nga titshebi kumbe ku tikeriwa kumbe ku ka u nga tshamisekanga? Leswi swi na nkoka swinene.

Vadyondzisi va nga nyika nseketelo va ri ekule no dyondza hi ku tirhisa matheriyali wa le ka inthan-

ete na mitlawa yo dyondza; hi ku endla switsundzuxo swo khutaza vadyondzi ku dyondza va ri ekaya; na ku va hlohlotela ku vulavula hi ku chava ka vona mayelana na ku dyondza.

“Leswi swi na nkoka, ngopfungopfu eka tidyondzo leti vadyondzi va kumaka ti tika,” A engetela.

Ndyangu na vanghana va nga nyika vadyondzi nseketelo wo va tiyisa emoyeni, hi ndlela ya nhlonhlotelo no va tshembisa hi mikarhi hinkwayo, ku vula Tlhapanane. “Vadyondzi va lava ku tshama va ri karhi va tsundzuxiwa leswaku ku tikarhata no tiyimisela ka vona swa vonaka no amukeriwa, leswi swi engetela ku titsheba ka vona.”

U nga hunguta njhani nchavo

Tlhapanane uri ku na tindlela to hambana leti vatswari na vadyondzi va nga hungutaka nchavo hatona. Leti katsaka:

- Ku tiyisisa leswaku ku na endlelo ra ntlovelo leri landzeleriwaka ro dyondza, ku etlela no hungasa na vanhu van'wana. Leswi swi ta pfuna vadyondzi ku fikelela swikongomelo na swipimelo swa nkarhi, swi ri karhi swi va pfuna ku titwa va kota ku lawula tidyondzo ta vona.
- Vadyondzi va fanele ku tirhisa swipifuno hinkwaswo leswi nyikiwaka exikolweni na le ka minongonoko ya tidyondzo, leyi

fambelanaka na kharikhulamulu, leyi haxiwaka eka mavonakule na xiyanimoya.

- Vatswari va nga pfuna hi ku tiyisisa leswaku vadyondzi a va voni ngopfu mahungu ya COVID-19, ngopfungopfu lama fambelanaka na rifu na tithiyori ta mavunwa, hikuva leswi swi nga engetela ku chava no endla leswaku miehleketo yi hlenganana.
- Vadyondzi va fanele ku hunguta ku tirhisa swi hangalasa mahungu swa le ka inthanete, hikuva swi heta nkarhi wo dyondza naswona hi swin'wana swa swionhi leswikulu.
- Ndyangu wu nga cinca mahanyelo ya wona hi ku engetela swintirhwana swo tihlayisa, swo fana na vutiolori no tlanga.

“Loko mudyondzi a lahlekeriwa hi munhu loyi a n'wi rhandzaka, a nga titwa a ri na swikombeto swo twa ku vava emoyeni leswi yelanaka na ntshikelelo kumbe nchavo. “Swi na nkoka leswaku xikolo na vatswari va rhumela vadyondzi lava eka vativi va miehleketo, lava tisiwaka hi Ndzawulo ya Dyondzo ya le Hansi, kumbe va tihlanganisa na swipifuno swa mahala kumbe tiliiniki ya le kusuhi ku hundziseriwa emahlweni,” ku vula Tlhapanane.

Swikombeto swo tikeriwa

Vatswari va fanele ku va na vuxiyaxiya no la-

nguta swikombeto swo hambanahambana leswi nga kombisaka leswaku n'wana wa vona u le ku tikeriweni. Leswi katsaka:

- N'wana a nga lavi ku vulavula a tlhela a tihlawula eka van'wana.
- Madyelo yo ka ya nga tolovelekanga na phetheni ya maetlelelo.
- Ku tlhaveka swinene, ku fana no tshamela ku rila, ku kwatakata kumbe ku hela mbilu hi xihatla.
- Ku tsandzeka ku yingisa.
- Ku hluleka ku heta mitirho ya le ttilasini na mitirrhokaya.
- Swiphiqu swa matikhomelo, swo fana na ntshiva.
- Ku ta na swivangelo swo ka a nga yi exikolweni.
- Ku tshama a ri eriqinghweni kumbe swihangalasa mahungu swa le ka inthanete.
- Ku tsandzeka ku koxometa mitirho yin'wana ya vutomi bya siku na siku.

Ku kuma ku pfuneka, vatswari na vadyondzi va nga endzela tlofisi ta ndzawulo ta xifundza. Mi nga tlhela mi tihlanganisa na Ntlawa wa Ntshikelelo na Nchavo wa Afrika-Dzonga (SADAG), eka 0800 567 567 kumbe ku rhumela SMS eka 31393, mutsundzuxi u ta mi bela riqingho.